20. Een onder de huidige economische verhoudingen geheven inkomsten-, vennootschaps- en ondernemingsbelasting treffen slechts ten deele of — mede tengevolge van de prijsbeheerschingsmaatregelen, in het geheel niet — het ondernemersinkomen resp. de bedrijfswinst; dit zijn belastingen, welke een aantasting van de nationale productiecapaciteit beteekenen, althans voor zoover de overheid dit gedeelte van de uit deze belastingen ontvangen middelen voor consumptieve doeleinden aanwendt. De door de regeering gegeven toezegging, dat van een vermogensheffing, anders dan die welke voortvloeit uit de Vermogensaanwasbelasting en de aangekondigde vermogensheffing, geen sprake zal zijn, wordt door de feiten geloochend.

21. De uit de analyse voertvloeiende conclusie, volgens welke speculatiewinst privaat-economisch wel, doch maatschappelijk nimmer het verteerbaar inkomen vergroot, mag slechts dan leiden tot de conclusie, dat het inkomen uit dezen hoofde ten volle belast dient te worden, als daartegenover een ruime aftrek voor onvermijdelijke speculatieverliezen wordt toegestaan.

22. De fiscus verbindt de vaststelling van de grootte van het ondernemersinkomen aan een historisch, d.w.z. aan een, ten opzichte van de zich bij voortduring wisselende economische verhoudingen willekeurig gegeven. Dit resulteert derhalve in een bij voortduring opzettelijk aanbrengen van wijzigingen in de door de economische wetten gedicteerde waardeeringsnormen; aan de fiscale balansen ligt een balanspolitiek ten grondslag, welke in een economische structuur, zooals deze zich in de laatste jaren heeft voorgedaan, leidt tot het als inkomen aanmerken van boek- en schijnwinsten. De ondernemer kan althans een gedeelte van de schadelijke gevolgen van deze politiek pareeren, door een commercieele balans op te stellen, waaraan de door de economie gegeven waardeeringsregels ten grondslag liggen. Slechts in schijn voert deze ondernemer dan een balanspolitiek. De uitdeelingspolitiek, welke van laatstbedoelde balansopstelling het gevolg is, heeft zoowel privaat- als sociaaleconomisch een heilzamen invloed; zij voorkomt dat ondernemers, vermogensbezitters en de staat zich rijk tellen en arm rekenen.

DE NORMATIEVE TAAK DER BEDRIJFSECONOMIE

door Mr. Drs. A. C. Verbeek

Met groote belangstelling en nagenoeg onverdeelde instemming heb ik kennis genomen van den inhoud der drie artikelen, welke Prof. Th. Limperg Jr. in de nummers 8, 9 en 10 van den jaargang 1946 van dit maandblad heeft gewijd aan een bespreking van het object der bedrijfshuishoudkunde, zulks naar aanleiding van een bespreking, welke Prof. Dr. J. F. ten Doesschate in het nummer van Juni 1946 van dit tijdschrift onder denzelfden titel heeft gepubliceerd over de plaats der bedrijfseconomie in het geheel der sociale wetenschappen.

De kantteekening, welke ik in vragenden vorm bij de bovenvermelde artikelen-reeks van Prof. Limperg wil plaatsen, heeft betrekking op de normatieve taak der bedrijfseconomie. Op blz. 238 schrijft Prof. Limperg dienaangaande als volgt:

„De kennis van het oorzakelijk verband der verschijnselen is intusschen

„niet alleen voorwaarde voor de normatieve taak van de wetenschap, ze „is ook en in de eerste plaats het oogmerk van de wetenschap in haar „verklarende taak. Is er nog verschil van meening bij de mannen van „wetenschap omtrent de vraag, of de wetenschap een normatieve taak „heeft — met name bestaat dat meeningsverschil met betrekking tot de „economie — over de verklarende taak bestaat volkomen overeenstem- „ming van inzicht; verklaring van de verschijnselen, opsporing van hun „oorzakelijk verband, is de meest essentieele zaak der wetenschap."

Hierop volgt een magistraal betoog omtrent de verklarende taak zoowel van de sociale economie als van de bedrijfseconomie, hetwelk ik gaarne ten volle onderschrijf. In aansluiting daaraan behandelt Prof. Limperg — die, zooals daar blijkt, behoort tot degenen, welke de overtuiging zijn toegedaan, dat de beoefenaren der sociale economie en der bedrijfseconomie ook een normatieve taak hebben — ten slotte de normatieve functie dezer beide deelwetenschappen en dan ontzinkt mij in wetenschappelijk opzicht den vasten grond onder de voeten. Ik had verwacht aldaar, zij het in het kort, aangegeven te zien, welke economische(?) en/of niet-economische normen den beoefenaren der bedrijfseconomie bij hun normatieve taak tot richtsnoer zullen moeten strekken en waaraan zij telkens opnieuw zullen kunnen en moeten toetsen, of de door hen gebezigde richtsnoeren nog wel de juiste zijn. De normatieve gevolgtrekkingen, waarover Prof. Limperg aan het einde van zijn artikelen spreekt, kunnen toch — indien deze gevolgtrekkingen überhaupt mogelijk zijn — naar mijn meening uitsluitend zijn wetenschappelijke gevolgtrekkingen, verkregen bij den aanleg van niet-economische toetssteen(en) aan economische handelingen en ik zal het daarom op hoogen prijs stellen van den hooggeleerden schrijver te mogen vernemen, waar en onder toepassing van welke wetenschappelijke werkmethoden naar zijn oordeel deze toetssteen(en) steeds gevonden zal (zullen) kunnen worden.

Ter illustratie van mijn vooralsnog ontkennende beantwoording van de vraag, of de economische wetenschap ook een normatieve functie heeft, moge ik de aandacht vragen voor den zin, waarmede Prof Limperg zijn artikelen besluit. Deze slotzin luidt als volgt: „Als de bedrijfs- „economie leert, dat de waarde in de productie normaliter door de „vervangingswaarde wordt bepaald en mitsdien de berekening van de „prijzen op den grondslag van deze waarde doelmatig is, dan is deze „leerstelling geenszins gericht op het bijzonder private belang, maar op „de welvaart zoowel van de private onderneming als van de gemeen- „schap."

Het is mij niet mogelijk met economische werkmethoden de juistheid van bovenbedoelde stelling ten aanzien van de gemeenschap te beoordeelen. Geheel anders wordt zulks echter, wanneer een niet-economische maatstaf wordt aangelegd. Ik kan mij indenken, dat de Nederlandsche regeering na overweging van alle daarbij in aanmerking komende factoren tot de slotsom komt, dat het belang der gemeenschap het meest gebaat wordt door een prijsvaststelling op basis van de vervangingswaarde, waarbij zij derhalve — in vergelijking met den huidigen toestand — het consumentenbelang weloverwogen achterstelt bij dat van de producenten. Evenwel kan ik mij ook voorstellen, dat een regeering, in oorlogstijd bijvoorbeeld, wanneer de staat een zeer groote, zoo niet de grootste consument is, tot een tegenovergestelde conclusie komt. In beide gevallen zijn het echter niet-economische normen, althans niet uitsluitend economische normen, welke voor een zoodanige beslissing bepalend zullen zijn.

Een soortgelijke gedachtengang is naar mijn inzicht bij voorbeeld ook

mogelijk met betrekking tot de noodzakelijkheid van kapitaalvorming in den tegenwoordigen tijd. Indien de Nederlandsche regeering constateert, dat er van sparen bij de consumenten heel weinig terecht komt en dat de institutioneele beleggers de eenigen zijn, welke metterdaad in belangrijken omvang sparen, dan kan ik mij indenken, dat zij — de aldus verkregen besparingen onvoldoende vindende — tot het besluit komt aan de producenten een prijsverhooging toe te staan, welke ceteris paribus tot kapitaalvorming in de onderneming en derhalve tot besparing leidt. Of zoo'n besluit, gezien de prijsverhoogende, althans prijsverlaging tegenhoudende tendens van een zoodanigen maatregel in verband met de sociale repercussies daarvan metterdaad genomen zal worden, lijkt mij onwaarschijnlijk, maar waarop ik den nadruk wil leggen is, dat het ook hier politieke normen zijn, welke bij de besluitvorming den doorslag zouden geven.

De economische wetenschap heeft, naar mijn oordeel, tot taak de regeering van advies te dienen omtrent de waarschijnlijke gevolgen op economisch gebied van door haar beraamde maatregelen, maar het lijkt mij uitgesloten, dat de beoefenaren der economische wetenschap als zoodanig aan de regeering alsdan een norm, d.i. „Gij behoort aldus te handelen", zouden kunnen en moeten voorleggen.

Naschrift

De kanttekening van den heer Verbeek stelt een vraagstuk aan de orde, dat in een onderschrift tot diens bijdrage niet de behandeling kan verkrijgen in overeenstemming met de belangrijkheid ervan. Belangrijk is het vraagstuk niet omdat de economie op de oplossing ervan zit te wachten — zij schrijdt onbekommerd voort in normatieve richting — maar omdat de door den inzender geopperde bedenking door menig econoom wordt gedeeld en aldus een belemmering vormt voor de ontwikkeling van de theorie in de richting, welke ik de doelmatige acht Ik heb daarom het voornemen binnenkort een beschouwing te wijden aan de normatieve taak van de economie; daarin hoop ik ook aandacht te schenken aan eenige publicaties, waarin in de laatste tijd in Nederland dezelfde of soortgelijke bedenking is uitgesproken, t.w. het werk van prof. Hennipman over ..Economisch motief en economisch principe", de rede van prof. F de Vries over „De Taak der theoretische economie" (De Economist Januari 1946) bij de aanvaarding van het hoogderaarsambt te Amsterdam, waarin deze opkomt tegen de overschrijding van de grenzen van het analytische oordeel, welke hij aan de „theoretische" economie stelt, en het artikel over „Politiek en economische wetenschap' (De Economist Juli/Augustus 1946) van Mr. W. H. Somermeyer, waarin deze naar aanleiding van Van Cleeff's Theoretische Planhuishoudkunde bezwaar maakt tegen de normatieve economie. Tot mijn leedwezen ontbreekt mij op dit ogenblik de tijd voor het schrijven van deze beschouwing en aangezien ik den heer Verbeek niet zo lang op bescheid wil laten wachten, geef ik voorlopig een kort antwoord op de door hem gestelde vragen en gemaakte opmerkingen.

Ik spreek van een normatieve taak van de bedrijfshuishoudkunde en van de economie in het algemeen, omdat ik van oordeel ben, dat de economie in staat is om economische normen te stellen, normen, die zij uitsluitend heeft af te leiden uit de economische analyse. De inzender meent, dat het niet mogelijk is economische normen te stellen en met betrekking tot mijn uitspraak ten aanzien van de toepassing van de ver-

vangingswaarde is hij van oordeel, dat de regering slechts niet-economische maatstaven voor de prijsregeling kan aanleggen, zoals ook bij de beslissingen ten aanzien van de regeringsmaatregelen met betrekking tot de kapitaalvorming politieke normen de doorslag zullen geven.

In de motivering van deze uitspraken valt reeds dadelijk een innerlijke tegenstrijdigheid op. Als de inzender zegt: „In beide gevallen zijn het echter niet-economische normen, althans niet uitsluitend economische normen, welke voor een zoodanige beslissing bepalend zullen zijn", houdt de tussenzin de erkenning in van het bestaan van economische normen en derhalve van de mogelijkheid van derzelver bestaan, terwijl het betoog de strekking heeft die mogelijkheid te ontkennen. Dezelfde innerlijke tegenstrijdigheid schijnt mij aanwezig, als de inzender zegt, dat politieke normen de doorslag geven; in die uitspraak ligt opgesloten, dat ook andere dan politieke normen, derhalve in het onderhavige verband ook economische normen, een rol spelen, zij het dan naar des heren Verbeeks mening een ondergeschikte.

De innerlijke tegenstrijdigheid van het betoog heeft voor de onderhavige gedachtenwisseling nog een verder strekkende betekenis; ik geloof, dat ze de oorsprong aanwijst van een misverstand bij den inzender ten aanzien van de inhoud van de normatieve taak, welke ik aan de economie toedenk. De economische norm is naar mijn opvatting niet de enige norm, welke de mens in zijn verrichtingen leidt en hij behoort ook niet de enige norm te zijn voor de beslissingen der regering. Met name zal de ethische norm bij individu zowel als gemeenschap een woordje mee moeten spreken. De praktijk wordt gericht door normen van onderscheiden aard, zij het ook, dat de economische norm daarbij een belangrijke plaats inneemt, omdat hij de weg wijst naar het bereikbare optimum van economische welvaart. Indien dus de heer Verbeek zich kan „indenken", dat de Nederlandse regering „na overweging van alle daarbij in aanmerking komende factoren" besluit tot de vaststelling van prijzen op basis van de vervangingswaarde, dan kan hij zich ook voorstellen, dat één van die „factoren" de door de economische theorie geboden economische norm is.

Intussen schijnt het mij, dat de inzender hoewel hij het tegendeel zegt in het hier besproken deel van zijn betoog in waarheid aan geen andere dan economische normen denkt. Hij meent immers, dat de regering met de prijsregeling op basis van de vervangingswaarde in tegenstelling met de thans gevolgde gedragslijn het consumentenbelang zal achterstellen bij het producentenbelang. Terloops merk ik hierbij op, dat de heer Verbeek een onjuiste voorstelling geeft van de betekenis van de invoering van de vervangingswaarde bij de prijsregeling; deze zal weliswaar voor het oogenblik den producenten welgevallig zijn, omdat zij hun een hoogere prijs zal toestaan dan de bestaande regeling, maar de prijsverhooging uit dezen hoofde betekent slechts de opheffing van een tekort in de vergoeding der kosten bij de bestaande prijsregeling. Des heren Verbeeks uitspraak, volgens welke de regering met de toepassing van de vervangingswaarde het consumentenbelang zou achterstellen bij dat van de producenten, wekt derhalve een onjuiste indruk. Ook in deze zin, dat zij opnieuw de gedachte wekt, dat de bedrijfseconomie in haar normatieve gevolgtrekking ten aanzien van de toepassing der vervangingswaarde zich richt op het private belang van de producenten. Tegen die opvatting was mijn beschouwing in de door den inzender geciteerde slotzin van mijn artikelenreeks gericht; blijkbaar zonder succes. Hoe dit zij, ook wanneer het zo zou zijn, dat de regering bij de invoering der vervangingswaarde het

belang van de producenten boven dat van de consumenten zou laten praevaleren, dan is hier toch sprake van economische belangen en de beslissing van de regering zal dus, ook naar de zienswijze van den inzender, gegrond zijn op economische overwegingen en economische normen.

Neen, zo werpt de heer Verbeek mij tegen, het zijn geen economische doch politieke normen, die de regering hebben gebracht tot de prijsregeling van het ogenblik en die haar straks wellicht zullen leiden tot de aanvaarding van de vervangingswaarde als grondslag voor de prijsvorming. Het is wonderlijk, dat de inzender, die geen kans ziet om economische normen te vinden, zonder bezwaar het begrip van de politieke norm hanteert, een norm, die, als hij bestaat, toch zeker heel wat minder stellig is dan de economische. Maar wat houdt dan die politieke norm in? Politiek in algemeene zin is de methode der praktijk. Zo kan men spreken van economische politiek, van verkoop-politiek, van discontopolitiek enz. In engere zin, in de betekenis waarin de heer Verbeek de term blijkbaar gebruikt, wijst het woord de methode aan van de praktijk in het besturen der gemeenschap. Die politiek nu wordt, evenals elke politiek en elke praktijk, bepaald door overwegingen en dus door normen van onderscheiden aard, ontleend aan verschillende wetenschappen, de economie, de psychologie, de physiologie, de ethiek. Het begrip van de politieke norm is in waarheid een wanbegrip, althans een begrip, dat niet op één lijn gesteld kan worden met dat van de uit het gezichtspunt van een bepaalde wetenschap gestelde normen. Deze normen zijn inderdaad niets anders dan de „wetenschappelijke gevolgtrekkingen" voor de praktijk, ontleend aan het analytisch onderzoek van die wetenschap. De politiek der gemeenschap heeft geen normen te harer beschikking uit eigen wetenschap; indien en voor zover zij op normen is gegrond, moet zij die ontlenen aan de normatieve gevolgtrekkingen uit de analyse der onderscheiden wetenschappen. En daaronder zal onvermijdelijk aan de economische norm een plaats moeten worden toegekend.

Ook ik ben van oordeel, dat de economische wetenschap onder meer tot taak heeft, de regering „van advies te dienen omtrent de waarschijnlijke gevolgen op economisch gebied van door haar beraamde maatregelen." Maar dat advies is gegrond op de economische normen, die zij uit haar analyse put. Als gij, zo adviseert zij de regering, de economische norm en alleen de economische norm aanlegt, dan leert de economie, dat het gevolg van de beraamde maatregel zus of zo is. Zij laat aan de regering de beslissing over de vraag, of deze in haar politiek naast of boven de economische normen andere wil volgen. Maar zij mag, neen zij moet zich veroorloven aan de regering te zeggen: „Als gij economisch rationeel wilt handelen, dan behoort (gij) aldus te handelen."

Dat de economie en dus ook de bedrijfshuishoudkunde bij machte is om zulk een uitspraak te doen, hoop ik binnenkort meer omstandig aan te tonen: voor het ogenblik volsta ik met te zeggen, dat elke stellige gevolgtrekking, tot welke de economie op grond van haar analyse met betrekking tot het streven naar economische welvaart van de mens komt, tegelijkertijd de norm inhoudt voor hetgeen de mens ter bevordering van die welvaart „behoort' 'te doen.

Th. L. Jr.
